

Голові разової спеціалізованої вченої
ради Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктору юридичних наук, професору
Максиму КОРНІЄНКУ

ВІДГУК

опонента – кандидата юридичних наук, доцента, відмінника освіти України Боровика Андрія Володимировича – на дисертацію Кропивницького Олега Миколайовича «Державне бюро розслідувань як суб'єкт запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Повномасштабне військове вторгнення РФ, результатом чого став введений 24.02.2022р. в Україні воєнний стан, не лише позначились на загальній статистиці злочинності в державі, а й кардинально вплинули кількість вчинених військових кримінальних правопорушень.

Незважаючи на те, що загальний показник злочинності за 2022 р. (362 636) зріс лише на 11,4% в порівнянні з 2021 р. (288 605) кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби у 2022 р. (13 766) в 4,5 рази перевищила показники попереднього року (2021 р. – 3037). А в 2023 р. показник вчинення досліджуваного виду досліджуваного виду злочинності більше ніж у 2 рази перевищив показники попереднього року.

Апогей військової злочинності в державі припав на 2024 р., станом на 31 грудня якого в Україні було зареєстровано вчинення 93 900 військових кримінальних правопорушень.

Повністю розділяючи позицію здобувача наукового ступеня варто наголосити, що в умовах воєнного стану в Україні (24.02.2022-31.12.2024 рр.) було зареєстровано вчинення військовослужбовцями 135 763 військових

кримінальних правопорушень, що безпосередньо відзначилося на Державному бюро розслідувань (далі – ДБР), одним із основних завдань якого являється запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень), крім кримінальних правопорушень, передбачених ст.422 КК України.

Досить показовим у контексті предмету рецензованого наукового дослідження став той факт, що хоч у 2023 р. загальна кількість кримінальних справ, які перебували у провадженні ДБР і зросла на 43,4% в порівнянні з попереднім 2022 роком, кількість зареєстрованих кримінальних проваджень по військовим кримінальним правопорушенням зросла більше ніж у 2 рази, що ще раз підкреслює своєчасність обраного дисертантом наукового пошуку.

Окремо варто наголосити, що на підставі вивчення дисертації роботи Кропивницького О.М. та праць, опублікованих за її темою, відповідно до Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, визначені ступінь актуальності обраної теми, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота їх викладу в опублікованих працях, а також зроблено висновок про відповідність даної дисертаційної роботи встановленим вимогам.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова обґрунтованість положень дисертації та достовірність отриманих результатів підтверджуються ґрунтовною теоретичною та методологічною базою, критичним аналізом і узагальненням наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, апробацією результатів, емпіричними дослідженнями, публікацією матеріалів у рецензованих виданнях, науковими дискусіями на конференціях, а також комплексним аналізом чинного

законодавства та проєктів нормативно-правових актів, що стосуються теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації забезпечується комплексним підходом, який включає аналіз широкого спектра праць у галузі кримінального права та кримінології, а також суміжних наукових дисциплін. Доведеність позицій, викладених у роботі, підкріплюється використанням статистичних узагальнень, проведенням порівняльного аналізу, співставленням різноманітних матеріалів і результатами власних наукових досліджень здобувача.

Автор дисертації зміг чітко окреслити ключові проблеми що виникають в діяльності ДБР як суб'єкт запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану, що дозволило йому логічно вибудувати систему цілей і завдань дослідження, а також визначити його об'єкт і предмет.

Гарантією достовірності та теоретичної обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є чітке визначення мети й завдань дослідження, а також послідовна й аргументована структура викладеного матеріалу.

Мета дослідження є розв'язання комплексного науково-прикладного завдання, що полягає у кримінологічному дослідженні ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні.

Для досягнення поставленої мети, автором сформульовано ряд завдань результати виконання яких знайшли відображення у висновках.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Глибоке вивчення та систематизація наукових джерел і правових норм у їхньому генезисному та порівняльно-правовому аспектах дозволили Кропивницькому О.М. сформулювати власне бачення наукової проблеми, а

також розробити авторські наукові положення, висновки та рекомендації, які відзначаються достовірністю та науковою новизною.

Серед найбільш значущих наукових положень дисертації, що містять елементи новизни, опонент виділяє наступні:

Вперше:

– виокремлено три основні періоди становлення та розвитку ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні, а саме: період зародження та розвитку ідеї щодо створення ДБР (з 24.04.97 р. по 26.11.2018 р.); період створення ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням (з 27.11.2018 р. по 23.02.2022 р.); період розвитку ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні (з 24.02.2022 р.).

– надано кримінологічну характеристику особистості військовослужбовця, який вчиняє військові кримінальні правопорушення в умовах воєнного стану в Україні:

За соціально-демографічними ознаками військові кримінальні правопорушень в умовах воєнного стану в Україні вчиняють громадяни України, військовослужбовці, чоловічої статі (98,4%), у віці від 18 до 50 років (93,4%), які мають базову загальну середню (24,9%), повну загальну середню (31,3%) або професійно-технічну (29,2%) освіту, за сімейним статусом переважно не одружені - 42,7%, а якщо одружені (37,8%) то як правило мають 1 дитину (78,6%).

За морально-психологічними ознаками: до виконання військового обов'язку та військової служби ставиться вкрай негативно, у зв'язку з чим в умовах воєнного стану в Україні, як правило вчиняють військові кримінальні правопорушення у перші місяці своєї служби або після першого бою, з мотивів: небажання бути мобілізованими та проходити військову службу взагалі через низький рівень патріотизму, боягузтво та легкодухість; викликаними в процесі проходження військової служби нестатутними

відносинами у військовому колективі та/або командуванням; сімейними чи іншими обставинами.

За кримінально-правовими ознаками раніше судимі засуджені за вчинення військових кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні особи, у своїй переважній більшості (38,7%) мають судимість за вчинення кримінальних правопорушень проти власності.

Окремої уваги опонента привернув розроблений проект Стратегії запобігання кримінальним правопорушенням проти встановленого порядку несення військової служби (військовим кримінальним правопорушенням) із таким змістовим наповненням: Розділ 1. Аналіз поточного стану справ, тенденції та обґрунтування щодо необхідності розв'язання виявлених проблем. Розділ 2. Опис проблем, які обумовили прийняття Стратегії. Розділ 3. Нормативно-правові акти, що діють у відповідній сфері. Розділ 4. Мета, строки і напрями реалізації Стратегії. Розділ 5. Порядок реалізації та оцінка виконання Стратегії. Розділ 6. Очікувані результати реалізації Стратегії. Розділ 7. Фінансове забезпечення реалізації Стратегії;

Практичне значення отриманих результатів

Сформульовані висновки й пропозиції впроваджено (що підтверджено відповідними актами, довідками) та мають перспективи подальшого використання:

- *практичній діяльності* – ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні;
- *науковій роботі та освітньому процесі* – як матеріали для подальшої розробки загальних і спеціальних проблем запобігання військовій злочинності в умовах воєнного стану в Україні, при підготовці підручників і навчальних посібників.

Апробація матеріалів дисертації.

Науковий рівень дисертаційного дослідження та публікацій Кропивницького О.М. відповідає встановленим вимогам до робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Основні наукові результати дисертації відображено у 8 публікаціях, із них 4 статті у наукових виданнях, включених МОН України до Переліку наукових фахових видань з юридичних наук та 4 тези доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Оцінка змісту дисертації.

Дисертація відповідає вимогам, що висуваються до даного виду робіт. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, із них основний текст – 176 сторінок. Список використаних джерел включає 226 найменування.

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми, проаналізовано рівень її дослідженості та зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами. Визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів. Також представлено інформацію про апробацію дослідження, публікації здобувача, а також структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ дисертації присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження Державного бюро розслідувань як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні, за результатами вивчення якого дисертантом зроблено наступні висновки:

1. Дослідження стану наукового дослідження ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні засвідчили недостатність вивчення даного інституту та майже відсутність монографічних наукових праць написаних в умовах воєнного стану в Україні

Методологію ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні нами розглянуто не лише під призмою основоположних ідей, принципів і засобів наукового

пізнання, що у своїй сукупності застосовано нами при вивченні ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні, а й запропоновано її авторське визначення.

2. Проведений аналіз витоків становлення та розвитку ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні дозволив виділити його три основні періоди: період зародження та розвитку ідеї щодо створення ДБР (з 24.04.97 р. по 26.11.2018 р.); період створення ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням (з 27.11.2018 р. по 23.02.2022 р.); період розвитку ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні (з 24.02.2022 р.).

3. Дослідження місця ДБР в системі суб'єктів запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні засвідчило його основоположну роль у запобіганні військовій злочинності, реалізація якої являється неможливою без висококваліфікованих кадрів.

Констатовано, що поява нового державного правоохоронного органу, яким за західною моделлю протидії кримінальній протиправній діяльності стало ДБР, зумовило якісно нові виклики в загальнодержавній системі запобігання військовій злочинності, а саме: по-перше, створення сучасної нормативно-правової бази запобігання військовим кримінальним правопорушенням та внесення змін до існуючих нормативно-правових актів; по-друге, окреслення предметної компетенції ДБР щодо запобігання кримінальним правопорушенням проти встановленого порядку несення військової служби; по-третє, визначення відомчої приналежності (підпорядкованості) ДБР в загальнодержавній системі запобігання кримінальним правопорушенням.

З огляду на стрімке зростання військової злочинності в Умовах воєнного стану в Україні доведено необхідність створення у складі ДБР не лише окремого структурного підрозділу, діяльність якого спрямована на узагальнення інформації щодо виявлених, припинених, розкритих та

розслідуваних військових кримінальних правопорушень, а й кримінологічних підрозділів.

Другий розділ дисертації присвячено кримінологічній характеристиці військових кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні, за результатами вивчення якого дисертантом доведено, що:

1. Значні соціально-економічні та військово-політичні перетворення, які відбулися в Україні за три роки повномасштабної війни з РФ, суттєво вплинули на процес криміналізації військового сектору держави про що свідчить рекордне зростання військових кримінальних правопорушень у 2024 році, загальна кількість яких в системі злочинності в державі (492 479) сьогодні складає 27,5% (135 763).

Встановлено, що станом на 1 січня 2024 р. загальна кількість населення України складає понад 35 млн., а української армії 880 тис. осіб, у зв'язку з чим доведено, що сьогодні військовослужбовці складають не лише 2,5% усього українського суспільства, що безпосередньо вплинуло на кількість вчинення ними військових кримінальних правопорушень.

2. Проведене дослідження причин та умов військових кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні надало змогу надати їм ґрунтовну характеристику на макро-, мікро- й індивідуальному рівнях, у результаті чого доведено, що у своїй переважній більшості відомості офіційної статистики не відображають об'єктивну дійсність, наявну у військовому суспільстві із-за високої латентності та закритості даної системи.

На підставі проведеного аналізу позицій вітчизняних вчених сформулювало авторське визначення латентних військових кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні.

3. Констатовано, що особистість військовослужбовця, який вчиняє військові кримінальні правопорушень в умовах воєнного стану в Україні характеризується сукупністю соціально-демографічних, морально-психологічних та кримінально-правових ознак на підставі ґрунтового

вивчення яких надано кримінологічну характеристику особистості військовослужбовця, який вчиняє військові кримінальні правопорушень в умовах воєнного стану в Україні.

Третій розділ дисертації присвячено заходам запобігання Державним бюро розслідувань військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні, за результатами вивчення якого дисертантом зроблено наступні висновки:

1. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України явище військової злочинності можна справедливо відносити до однієї із загроз національній безпеці, адже цей суспільно небезпечний феномен суттєво дестабілізує стан воєнної безпеки держави й низку супутніх оборонно-захисних аспектів країни, підриває авторитет Українського війська серед населення, що у свою чергу негативним чином позначається на мотиваційній та мобілізаційній складових українських громадян. При цьому варто зауважити, що однією з умов, котра сприяє вчиненню військових кримінальних правопорушень, є неналежна діяльність ДБР щодо їх запобігання, як це передбачено ст. 1, п. 3 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань».

2. В спеціально-кримінологічному аспекті діяльність ДБР сьогодні являється досить багатовекторною, проте ключові моменти по відношенню до військових кримінальних правопорушень мають бути визначені більш детально. У свою чергу, загальні положення (зокрема конституційного рівня правового регулювання запобіжної діяльності) можуть поширюватися як на окремий напрям запобіжної діяльності, так і в цілому формувати державну кримінологічну політику.

Проведене дослідження показало, що сучасний ефективний віктимологічний напрям запобігання військовим кримінальним правопорушенням має передбачати комплекс заходів із виявлення та навчання призовників і військовослужбовців, які схильні до віктимізації, відповідним правилам безпечного поводження, поглибленому з точки зору

віктимності комплектування частин і підрозділів, встановлення за військовослужбовцями з віктимною схильністю підвищеного контролю з боку командування.

3. Сучасні умови воєнного стану в Україні зумовлюють низку процесів переформатування діяльності правоохоронних та інших державних органів, що ведуть активну боротьбу зі злочинністю. У цьому контексті особлива увага приділяється питанням запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні, які вирізняються спеціальними суб'єктами – військовослужбовцями.

За результатами дослідження доведено, що реалізація ДБР заходів індивідуально-профілактичного запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні для досягнення ефективності має враховувати не лише напрацювання кримінологічної теорії і практики, а й знання військової педагогіки, військової психології, теорії управління конфліктами тощо.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації.

Відзначаючи теоретичну і практичну цінність наукового дослідження Кропивницького О.М., позитивно оцінюючи його, необхідно зауважити, що окремі положення дисертації мають дискусійний характер, потребують більш глибокого дослідження автором, або ж їхнього обґрунтування. Основні з них, на нашу думку, такі:

1. Досліджуючи витoki становлення та розвитку ДБР як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні здобувач приходить до висновку, що період створення ДБР, як суб'єкта запобігання військовим кримінальним правопорушенням, за його глибоким переконанням справедливо розпочати з 27 листопада 2018 року, а не з 12.02.2015 р., коли ВРУ було прийнято Закон України «Про Державне бюро розслідувань» № 794-VIII. У зв'язку з чим під час публічного захисту хотілося б почути обґрунтування даної позиції.

2. Вивчаючи місце ДБР в системі суб'єктів запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні здобувачем розкрито загальні риси запобіжної діяльності ДБР.

Разом з тим варто зауважити, що кримінологічна запобіжна діяльність ДБР в умовах воєнного стану в Україні, окрім загальних рис та змістових елементів має й спеціальні, у зв'язку з чим під час публічного захисту хотілося б почути позицію здобувача, як практика з даного питання.

3. На підставі ґрунтовного вивчення особистості військовослужбовця, який вчиняє військові кримінальні правопорушень в умовах воєнного стану в Україні здобувачем надано його кримінологічну характеристику, яка розпочинається з того, що «військові кримінальні правопорушень в умовах воєнного стану в Україні вчиняють громадяни України, військовослужбовці, чоловічої статі...». Разом з тим варто констатувати, що у дисертаційній роботі здобувачем не приділено достатньої уваги особам жіночої статі, що вчиняють військові кримінальні правопорушень в умовах воєнного стану в Україні.

4. Вивчаючи представлену дисертаційну роботу встановлено, що здобувачем приділено значної уваги дослідженню зарубіжного досвіду, у зв'язку з чим важливо зауважити, що при застосуванні порівняльно-правового методу наукового дослідження не варто ставити за мету цілковиту імплементацію зарубіжного досвіду, оскільки подібні запозичення можливі, насамперед, лише з урахуванням як усієї сукупності суспільних відносин у державі, так і специфіки функціонування окремих її інституцій.

З аналізу дисертації важко з'ясувати та потребує додаткового уточнення під час публічного захисту питання застосування кращих зарубіжних практик, які б доцільно було б на думку здобувача впровадити у вітчизняне законодавство щодо запобігання ДБР військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні.

В цілому висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження, оскільки більшість із них належить до

спірних і не стосуються основних, концептуальних положень дисертації, а частина з них мають суто рекомендаційний характер.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам (повнота викладу дисертації в опублікованих працях; виконання вимог академічної доброчесності).

Аналіз дисертаційного дослідження підтверджує дотримання автором принципів академічної доброчесності. У роботі коректно оформлено посилання на джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень та фактів, виконано вимоги законодавства про авторське право, а також надано достовірні дані щодо результатів наукової діяльності, застосованих методик і використаних джерел.

Тема дисертації є вкрай актуальною, а сформульовані автором висновки та рекомендації мають належну аргументацію, відзначаються науковою новизною та становлять цінність не лише з теоретичної, а й з практичної точки зору.

Дисертація написана грамотною юридичною мовою та оформлена відповідно до вимог, що ставляться до такого роду наукових праць.

Дисертація відповідає спеціальності, за якою здійснене дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація **Кропивницького Олега Миколайовича «Державне бюро розслідувань як суб'єкт запобігання військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану»**, подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р.

№ 261 (зі змінами від 03.04.2019 р. № 283, 19.05.2023 р. № 502 та від 03.05.2024 р. № 507), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 5–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. № 502 та від 03.05.2024 р. № 507), а її автор **Кропивницький Олег Миколайович** заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Опонент:

**віце-президент з наукової роботи
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат юридичних наук, доцент**

Андрій БОРОВИК